

*Струкова Н. В.,**асистент кафедри слов'янської філології та перекладу
Маріупольського державного університету**Маслова Г. М.,**старший викладач кафедри слов'янської філології та перекладу
Маріупольського державного університету*

ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ УКРАЇНСЬКОМОВНИМ ГРОМАДЯНАМ

Анотація. У статті висвітлено основні проблеми, що стосуються вивчення польської мови в українських вищих навчальних закладах. Розглянуто питання лексичної інтерференції польської та української мов, а також шляхи її усунення в польському мовленні студентів. Визначено специфічні риси українсько-польських омонімів як окремого лексико-семантичного розряду, та подано методичні прийоми, спрямовані на краще засвоєння цих одиниць.

Ключові слова: близькоспоріднені мови, фонетичний матеріал, інтерференція, міжмовні омоніми, методика викладання мови.

Постановка проблеми. Проблема радикальної зміни методів та методики викладання польської мови як близькоспорідненої сьогодні є актуальною. Приєднання нашої країни до Європейського Союзу веде до нових цілей, вирішення нових завдань у встановленні тісних економічних відносин із нашим найближчим сусідом. Дане рішення тісно пов'язане зі створенням нової теоретичної та практичної методики викладання польської мови. Тому створення нової методики викладання польської мови як близькоспорідненої є актуальним завданням.

Незважаючи на те, що проблема вивчення польської мови як близькоспорідненої вже неодноразово обговорювалася в багатьох наукових працях, зазначимо, що дотепер не сформувалася єдина системна методика викладання близькоспорідненої мови. У зв'язку із цим ми вважаємо доцільним розгляд питання про особливості викладання польської мови для українськомовних громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні фахівці досліджували раніше і зараз досліджують польський досвід впровадження стандартів освіти в навчальний процес вищих навчальних закладів. Зокрема, це С. Касьянова, Ю. Федорик, А. Харченко, А. Василюк, К. Корсак та інші. Власний досвід реформування освіти та методики викладання мови у вищій школі ретельно дослідили і самі польські науковці. Так, заслуговують на увагу публікації А. Богай, П. Кшиштоф, Т. Левовіцкі й інших.

Метою статті є визначення найбільш істотних проблем, які виникають під час викладання українцям польської мови як іноземної. Реалізація окресленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) визначення основних чинників у навчанні близькоспоріднених мов; 2) вивчення основних розбіжностей у фонетиці, лексиці та синтаксисі двох мов; 3) встановлення специфіки міжмовних українсько-польських омонімів; 4) окреслення деяких прийомів навчання, що дозволять уникнути змішування значень окремих лінгвістичних одиниць, а отже, інтерференційних помилок.

Виклад основного матеріалу. Методика викладання польської мови як іноземної має свою специфіку, зумовлену необхідністю враховувати багато чинників під час навчання польської мови іноземців. Насамперед варто зважати на те, що загалом польська мова вивчається поза мовним середовищем її носіїв, крім того, також треба враховувати особливості рідної мови, близькоспоріднених мов і культур, особливості граматичних структур, лексичних і фонетичних труднощів.

Незважаючи на те, що польська й українська мови є близькоспорідненими, у них наявні значні розбіжності як у словниковому складі мови, так і у фонетичному, лексико-семантичному, граматичному та синтаксичному плані.

Особливу увагу варто приділити фонетиці. Адже вимова в польській мові значно відрізняється від української. Різницю у фонетиці можна спостерігати як на рівні голосних, так і на рівні приголосних. Наприклад, носові голосні. Ці звуки не притаманні українській мові, адже вони були втрачені в усіх інших живих слов'янських мовах, і вимовляються вони із запізненням носового призвуку, що не завжди легко пояснити та навчити цьому [5, с. 180]. Ще однією особливістю є відсутність протиставлення довгих і коротких голосних, які притаманні українській мові. Тому під час викладання на елементарному й основному рівнях варто дотримуватися деяких правил. По-перше, матеріал студентам дається в спрощеному вигляді з метою знайомства з фонетичним ладом; по-друге, фонетичний матеріал мусить бути спрямованим на вміння правильно вимовляти звуки, звертати увагу на інтонацію, наголос, який у польській мові майже завжди припадає на передостанній склад, а також на вміння долати труднощі у вимові деяких інших специфічних звуків польської мови.

Успішність процесу викладання іноземної мови суттєво залежить також від мовних і мовленнєвих явищ, які можуть відчутно впливати на рівень її засвоєння. Особливе місце серед них належить лексичній інтерференції. Дослідження проблеми лексичної інтерференції та виявлення шляхів її подолання в польському мовленні студентів українських вищих навчальних закладів є важливим для здійснення розвитку загальної мовної культури майбутніх освітан і перекладачів [4, с. 154].

Більшість сучасних вчених, які досліджують цю проблему, визначають інтерференцію як негативний результат перенесення мовних ознак рідної мови до мовлення іноземною мовою, умовою якого є встановлення помилкових тотожностей на формальному та семантичному рівнях [3, с. 128]. Інтерференція є негативним перенесенням із рідної мови до мовлення іноземною мовою формально-корелятивних слів із неповним збігом і слів із повною семантичною невідповідністю. Види та типи інтерференції, що виокремлюються в сучасній методичній науці,

можна класифікувати з використанням таких критеріїв: джерело інтерференції (міжмовна, внутрішньомовна, змішана); галузь дії інтерференції (фонетична, лексична, граматична); ступінь урахування білінгвом диференційних ознак нерідної мови (наддиференціація, недодиференціація, реінтерпритація розбіжностей); форми прояву інтерференції (явна, прихована) [2, с. 37].

У методиці викладання іноземних мов одним з основних способів подолання інтерференції є семантизація. Є кілька способів опису значення слова, але для вивчення близькоспоріднених мов найбільш доцільним є визначення змісту слова через логічні зв'язки. Це дозволяє сформувати навичку диференціації лексем, а також розвивати мовлення, обмеженість якого є однією із причин лексичної інтерференції. Зважання на контекст також допомагає встановленню асоціативного зв'язку між словами. Зауважимо, що під час викладання іноземної мови до правил використання прийомів семантизації вносяться корективи, пов'язані з необхідністю враховувати особливості об'єкта вивчення, етапу, кількості матеріалу, який необхідно засвоїти.

В області граматичної будови найбільш важливими з погляду інтерференції є такі системні розбіжності:

- польська мова в множині іменників і прикметників має тільки два роди – чоловічо-особовий і нечоловічо-особовий, а в українській є три роди: жіночий, чоловічий і середній, наприклад: рід польського слова *dziewczata* – нечоловічо-особовий, українське *дівчата* – жіночого роду;

- родові закінчення в множині прикметників і дієслів бувають двох видів. В українській мові в множині є тільки одне загальне закінчення для всіх трьох родів, порівняйте: пол. *Dzieci bawi-lysie na podwórku* – укр. *Діти гра-ли у дворі* та пол. *Chłopaki bawi-lisie na podwórku* – укр. *Хлопці гра-ли у дворі*;

- у минулому часі всі польські дієслова змінюються не тільки за родами і числами, як в українській мові, але і за особами, порівняйте: пол. *Czytaliśmy książkę* – 1 особа множини, *Czytaliście książkę* – 2 особа множини та укр. *Ми читали книгу* – 1 особа множини, *Ви читали книгу* – 2 особа множини;

- у польській мові особові займенники при дієсловах завжди опускаються. На категорію особи вказує закінчення: пол. *Poszedłem do kina* і укр. *Я пішов у кіно*;

- різниця у вживанні прийменників, наприклад: *brać się (zabrać się) do pracy* – *братися (взятися) за роботу*; *wrzucić coś do czegoś* – *кинути щось у будь-що* тощо.

Ще однією проблемою є помилкове вживання слів або виразів, що можливе внаслідок недостатнього знання чи розуміння значень уживаних слів через схожість їх за звучанням з українськими словами, вживання слів у невідповідному контексті, а також помилки, що виникають внаслідок словотворчих асоціацій. Тому під час викладання польської мови українцям варто також звертати увагу на те, що мови віддавна впливали одна на одну. Взаємовплив позначився на обох літературних мовах, до того ж на всіх рівнях. Вивчаючи семантичні особливості, деякі вчені зазначають, що у формально спільній лексиці наявні також функціональні відмінності, які є «типовими і визначальними у відношеннях близькоспоріднених мов» [1, с. 20].

Цілковита міжмовна еквівалентність у функціональній сфері порушується, обмежується через виникнення асоціативних, психологічних, емоційно-експресивних і образних нашарувань у слові; як підкреслює Л. Бублейник, «<...> ці нашарування дуже рідко збігаються навіть у близькоспоріднених мовах» [1, с. 22], що є особливістю лексичних систем мов у семантичній структурі багатозначних слів.

Вже на побутовому рівні ми можемо спостерігати слова неоднакового семантичного обсягу. Тому викладачу треба пам'ятати про міжмовні омоніми та своєчасно звертати на них увагу учнів. Таких прикладів чимало: *garnitur* («комплект, набір предметів певного призначення») – *garnitur* («чоловіче вбрання, яке складається із брюк та піджака, костюм; набір предметів для певного призначення»); *pensja* («грошове забезпечення, що видається громадянам, звичайно щомісячно, у встановлених законом випадках (у разі старості, інвалідності та ін.), а також гроші, отримувані в рахунок того забезпечення») – *pensja* («стала оплата за певний період праці, заробітна плата»); *sklep* («закрите підземне приміщення, в якому зберігаються труни з померлими; підсобне приміщення для зберігання зброї, господарського реманенту і т. ін.») – *sklep* («магазин»); *donisywatu* («закінчувати писати; писати додатково до чого-небудь; надсилати свої дописи до якого-небудь друкованого органу») – *dopisywać* («закінчувати писати; щось додавати до написаного»); *referat* – «відділ установи, управління, який займається певною сферою діяльності»; *grzywna* – «штраф»; *renta* – «пенсія»; *statek* – «корабель; посуд, приладдя, які призначені для певної функції»; *awans* – «підвищення» (аванс – *zaliczka*); *biegun* – «полюс» (бігун – *biegacz*); *bratanek* – «племінник» (син брата); *pukać* – «стукати»; *owoc* – «фрукт» тощо.

Досить часто міжмовну омонімію ми можемо спостерігати також серед лексичних одиниць, пов'язаних з освітою, навчанням, студентським життям, наприклад: *wyklad* – «цикл занять у вищій школі, лекція»; *charakter* – «почерк»; *indeks* – «заликова книжка студента»; *artykul* – «невелика робота (шкіц, фейлетон, рецензія, репортаж), вміщена в журналі, енциклопедії, словнику тощо; логічно об'єднана в одному або кількох реченнях частина закону або договору; релігійна засада, правило»; *lekcja* – «одинацька занять у школі, тривалістю 45 хвилин; матеріал, який задають учневі додому; спосіб прочитання рукописного тексту; фрагмент Біблії, який читають або співають перед Євангелієм або під час інших богослужінь». Майбутньому філологу буде корисно знати, що, на відміну від українського позначення граматичної категорії слів, у польській мові лексема *imiennik* – це «чоловік, який має таке саме ім'я або прізвище, як і хтось інший»; а термін *akcja* вживається на позначення певного типу сюжету в літературному творі [6, с. 270].

Але все ж таки варто зазначити, що більшість міжмовних лексем є полісемічними словами, що утворюють українсько-польські омпари різними своїми значеннями і перебувають між собою в певних лексико-семантичних відношеннях, а функціонування таких пар слів не обмежується якимось одним стилем мови.

Тому викладачеві польської мови як іноземної варто пам'ятати, що фахова майстерність майбутнього працівника, українськомовного за походженням, не останньою чергою залежатиме від мовної пильності й уваги до семантичних відмінностей «фальшиво» схожих лексем, що потрібно прищепити йому ще під час початкового етапу опанування польської мови. Тому подальше розроблення методів і прийомів роботи з українськомовними особами, які вивчають польську мову не лише в безпосередньому мовному оточенні, а й за його межами, тобто в самій Україні, укладання словника українсько-польських омпар та іншої навчально-довідкової літератури сьогодні дає значний простір для роботи методистів, дидактистів і мовознавців загалом.

Література:

1. Бублейник Л. Типологічні співвідношення в лексиці української та російської мов. К.: ІЗМН, 1996. 84 с.
2. Карлин А. Явления интерференции при изучении лексики. Иностранные языки в школе. 1965. № 4. С. 33–43.
3. Кочерган М. Основи зіставного мовознавства. К.: Академія, 2006. 424 с.
4. Місяць Н. Моделювання міжпредметних зв'язків на заняттях з польської мови у вищому навчальному закладі. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін: зб. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. С. 153–157.
5. Місяць Н. Польська мова для українців. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006. 246 с.
6. Wisniewska H. Orientalizmy i rutenizmy – wyrazymodne w XVII wieku (na przykładzie tworyw poetyckich). Annales. 1996–1997. T. XIV–XV. S. 269–284.

Струкова Н. В., Маслова А. Н. Проблемы преподавания польского языка украиноязычным гражданам

Аннотация. В статье освещены основные проблемы, касающиеся изучения польского языка в украинских высших учебных заведениях. Рассмотрены вопросы лекси-

ческой интерференции польского и украинского языков, а также пути ее устранения в польской речи студентов. Определены специфические черты украинско-польских омонимов как отдельного лексико-семантического разряда, и представлены методические приемы, направленные на лучшее усвоение этих единиц.

Ключевые слова: близкородственные языки, фонетический материал, интерференция, межъязыковые омонимы, методика преподавания языка.

Strukova N., Maslova H. Problems of teaching the Polish language to Ukrainian-speaking citizens

Summary. The article deals with the main problems of the Polish language's study in Ukrainian higher educational institutions. The phenomenon of lexical interlingual interference of Polish and Ukrainian and ways of its elimination. The specific features of Ukrainian-Polish homonyms as a separate lexical-semantic category are determined, and methodical techniques are aimed at better assimilation of these units.

Key words: closely related languages, phonetic material, interference, interlingual homonyms, language teaching methods.